

Курак А. І.,
аспірант, Львівська комерційна академія, м. Львів

ОБЛІКОВА ПОЛІТИКА ФОРМУВАННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕНЬ МАЙБУТНІХ ВИТРАТ І ПЛАТЕЖІВ У КОНТЕКСТІ УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Анотація. В сучасних умовах економічної діяльності кожен господарюючий суб'єкт повинен раціонально та ефективно здійснювати свою роботу. В процесі виконання своїх основних завдань керівники підприємства повинні вміти попереджувати непередбачувані ризики, настання яких може суттєво погіршити економічне становище підприємства. При здійсненні даного завдання все більш актуальними стають шляхи пошуку створення резервів, які б могли застрахувати від непотрібних витрат. Одним із способів саме такого уникнення ризиків є створення забезпечень майбутніх витрат і платежів. Мета формування забезпечення полягає в тому, аби зарезервувати певну суму, що може виявитися необхідною для погашення можливих зобов'язань, якщо ні суму, ні дату виконання таких зобов'язань не реально з точністю передбачити. Однак існують певні обмеження щодо визнання забезпечень у бухгалтерському обліку.

Ключові слова: забезпечення, резерви, зобов'язання, облікова політика.

Kurak A. I.,
Postgraduate, Lviv Academy of Commerce, Lviv

ACCOUNTING POLICY OF FORMATION OF PROVISIONS OF FUTURE EXPENSES AND PAYMENTS IN THE CONTEXT OF ENTERPRISE RISK MANAGEMENT

Abstract. In contemporary conditions of economic activity each entity must efficiently and effectively carry out its work. In the course of implementation of their main tasks the enterprise managers should be able to prevent unpredictable risks arising of which can significantly worsen the economic plight of the company. In carrying out this task all the more topical is finding the ways for creation of the reserves that would insure from unnecessary expenses. One of the ways to avoid precisely this risk is to create provisions for future expenses and payments. The purpose of forming the provisions is to reserve a certain amount that could be necessary for possible repayment obligations, if it is unreal to predict the amount or date of implementation of such obligations. However, there are certain limitations regarding the recognition of provisions in accounting.

Keywords: provisions, reserves, obligations, accounting policy.

Постановка проблеми. Однією зі складових частин облікової політики кожного підприємства є порядок створення забезпечень майбутніх витрат і платежів і, зокрема, забезпечень на виплату гарантійних зобов'язань, виплату відпусток, виведення основних засобів із експлуатації та відновлення навколишнього середовища тощо. Накопичення джерел для погашення витрат, які здійснюються нерівномірно протягом року, а також забезпечень іншого призначення безпосередньо сприяє достатній фінансовій стабільності як важливої складової економічної стійкості підприємства в цілому, оскільки за наявності створеного забезпечення знімається ризик суттєвого збільшення витрат і зниження прибутковості в окремі періоди. Однак аналіз облікової практики діючих суб'єктів господарювання дозволяє зробити висновок: лише на одиничних підприємствах створюються відповідні забезпечення, незважаючи

на те, що формування окремих із них є обов'язковою вимогою відповідних нормативних документів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання облікової політики формування забезпечень майбутніх витрат і платежів у системі управління ризиками підприємства досліджувались у працях таких вчених: Н. Г. Богатко, Р. С. Грачової, І. Г. Кириченко, М. О. Козлової, Н. М. Малюги, В. М. Пархоменка, В. Ф. Палія, Я. В. Соколова, Л. В. Сотникової, В. А. Гавриленка, М. О. Козлової, Г. В. Нашкерської, П. Й. Атамаса, В. С. Терещенка, Н. О. Лоханової, Л. В. Гнилицької та інших.

Постановка завдання. Метою роботи є визначення та систематизація за результатами проведених наукових досліджень питань поняття ризику, його класифікації, облікової політики, забезпечень майбутніх витрат і платежів, а також розробка пропозицій щодо їх створення.

Виклад основного матеріалу дослідження. В умовах ринкової економіки для підприємства і його фінансової стабільності важливе значення має створений ефективний механізм нівелювання комерційних ризиків.

Визначення ризику залежить від сфери діяльності його застосування. Ризик має свої специфічні ознаки, такі як: є конкретним явищем, має вірогідний характер; може бути вимірним та оціненим; має конкретну форму прояву, пов'язану з певним об'єктом; є невід'ємним елементом фінансово-економічних відносин.

У літературі існує велика кількість визначень поняття “ризик”, тому що він не є сталою категорією та постійною величиною. Ризик весь час змінюється, що пов'язано із змінами в розвитку науки по його аналізу та оцінці, в трансформації економічних систем, а також обумовлено низкою інших факторів.

Варналій З.С., Сизоненко В.О. розглядають ризик, який виникає в усіх сферах діяльності бізнесмена: виробництві, реалізації товарів та послуг, фінансовому та торговельному посередництві, здійсненні науково-технічних і комерційних проєктів. У кожній сфері підприємницької діяльності ризик пов'язується з можливою втратою (повною або частковою) ресурсів, що є у розпорядженні підприємця. Це можуть бути матеріальні, фінансові, інтелектуальні та інші ресурси.

Вишняков Я. Д., Радаєв Н. Н. дають таке визначення поняттю “ризик”: кількісна міра здатності підприємця творчо використовувати елемент невизначеності в процесі відтворення або окремих його моментах для отримання додаткової вартості.

Тюленєва Ю.В. під ризиком розуміє категорію відтворення в ринковій економіці, яка пов'язана з кожним етапом, елементом, ланкою господарської діяльності, починаючи від створення умов виробництва (закупівлі сировини, матеріалів, устаткування, найму робочої сили) і закінчуючи виробництвом товарів і послуг та їх реалізацією. Підприємець повинен дуже добре орієнтуватися в навколишньому середовищі, знати ціни, стежити за новими розробками, аналізувати попит і пропозицію на різних ринках, не допускати виробничих збоїв і т.д. Недотримання цих і багатьох інших правил може привести до невіправданого збитку.

Бондар О. В. вважає, що ризик виникає при будь-яких видах діяльності, пов'язаних із виробництвом продукції, товарів, послуг. Він характеризується як небезпека потенційно можливої, ймовірної втрати ресурсів чи не додержання доходу порівняно з варіантом, розрахованим на раціональне використання ресурсів.

Шепеленко О.В. під поняттям ризику має на увазі спосіб господарювання в непередбачених умовах (обставинах), при якому створюються завдяки особливим здібностям підприємця можливості й необхідність запобігати, зменшувати несприятливу дію стохастичних умов і одержувати в цих умовах підприємницький дохід.

На нашу думку, під ризиком у фінансово-господарській діяльності підприємств потрібно розуміти

ймовірність виникнення збитків, втрат або недоотримання прибутку порівняно з прогнозним варіантом.

Особливість ризиків полягає в тому, що вони є наслідком взаємовідносин між суб'єктами ризику, тобто виникають через так званий людський фактор, не мають природних стабілізаторів рівня ризику. А відтак, вони мають небезпечну властивість – постійно змінюватися, не підлягають узагальненню, є суто індивідуальними, характеризують притаманні тільки даному суб'єкту господарської діяльності особливості: вид діяльності, її обсяг, конкурентне середовище, надійність партнерів, кваліфікацію спеціалістів тощо. Тому особливого значення набуває необхідність їх класифікувати, ідентифікувати, виміряти та управляти ними.

В економічній літературі ризики класифікуються по-різному, що свідчить про існування різноманітних підходів до створення класифікаційних схем. Також у деяких підручниках наводяться різні види ризиків без певних ознак.

За результатами дослідження нами запропоновано класифікацію ризиків діяльності підприємства, яку наведено у таблиці 1.

Одним із способів уникнення ризиків є створення забезпечень майбутніх витрат і платежів. Мета формування забезпечення полягає в тому, щоб резервувати певну суму, що може виявитися необхідною для погашення можливих зобов'язань, якщо ні суму, ні дату виконання таких зобов'язань не реально з точністю передбачити.

В українській обліковій практиці недостатньо уваги приділено питанню формування забезпечень, оскільки національні стандарти бухгалтерського обліку, визнаючи факт існування умовних подій, не надають реальних методик оцінювання втрати окремими об'єктами бухгалтерського обліку економічних вигод під впливом дії ризику (невизначеності).

Облікова політика – сукупність принципів, методів і процедур, що використовуються суб'єктом господарювання для ведення поточного обліку, складання та подання фінансової звітності в межах, визначених Законом України “Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні”, положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку, іншими нормативними документами.

Забезпечення є об'єктом облікової політики, при формуванні якої слід звернути особливу увагу на створення резерви майбутніх витрат і платежів.

Методологічні засади обліку та відображення зобов'язань у звітності визначені Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 11 “Зобов'язання”. Норми, що наведені в цьому П(С)БО, застосовуються на підприємствах всіх форм власності, крім бюджетних установ.

Забезпечення – теперішнє зобов'язання, що є результатом минулих подій із невизначеними сумою або часом погашення на дату балансу. Встановлення переліку та складу забезпечень відповідно до П(С)БО 11 “Зобов'язання” підприємство здійснює самостійно, виходячи з необхідності та доцільності.

На нашу думку, доцільно створювати такі види забезпечень майбутніх витрат і платежів (рис. 1).

Класифікація ризиків діяльності підприємства

№ з/п	Класифікаційна ознака	Вид ризику
1	За джерелами виникнення	системні або ринкові (властиві всім суб'єктам ринку, викликані процесами, що відбуваються в ринковому середовищі у цілому) несистемні (ризик окремих суб'єктів господарювання, що залежать від особливостей їх діяльності)
2	За масштабами впливу	національні регіональні галузеві окремих суб'єктів господарювання
3	За сферою виникнення	зовнішні внутрішні
4	За рівнем економічного управління	народногосподарські (на макрорівні) підприємства (на мікрорівні)
5	За природою ризику	господарські (пов'язані з діяльністю людини) природні (спричинені діями природних факторів та форс-мажорних обставин)
6	За відношенням об'єкта	ризик активної діяльності, ризик пасивного очікування
7	За можливістю усунення	несистематичний (специфічний) ризик - диверсифікований систематичний (ринковий) - недиверсифікований
8	За ступенем впливу на фінансовий стан господарюючого суб'єкта	припустимий ризик критичний ризик катастрофічний ризик
9	За сферою виникнення	внутрішній ризик зовнішній ризик
10	За тривалістю впливу	постійний тимчасовий прогнозований
11	За можливістю передбачення	прогнозований непрогнозований
12	За об'єктом виникнення	ризик окремих господарських операцій ризик різних видів господарської діяльності ризик загальної господарської діяльності
13	За можливістю страхування	ризик, що підлягає страхуванню ризик, що не підлягає страхуванню
14	За типом виникнення	раціональні нераціональні авантюрні
15	За тривалістю дії	довгострокові короткострокові постійні
16	За рівнем ймовірних втрат	мінімальні середні максимальні припустимі критичні катастрофічні
17	За методами мінімізації або уникнення	лімітовані диверсифіковані застраховані

Забезпечення створюються при виникненні зобов'язань (внаслідок минулих подій), і їх суми визнаються витратами.

Під час формування облікової політики варто пам'ятати, що забезпечення використовуються для відшкодування тільки тих витрат, для покриття яких

воно було створене. Залишок забезпечення переглядається на кожен дату балансу і у разі потреби коригується (зменшується або збільшується). Забезпечення необхідно відрізнити від непередбачених зобов'язань, але можна ототожнювати з резервами та резервами невизначених зобов'язань.

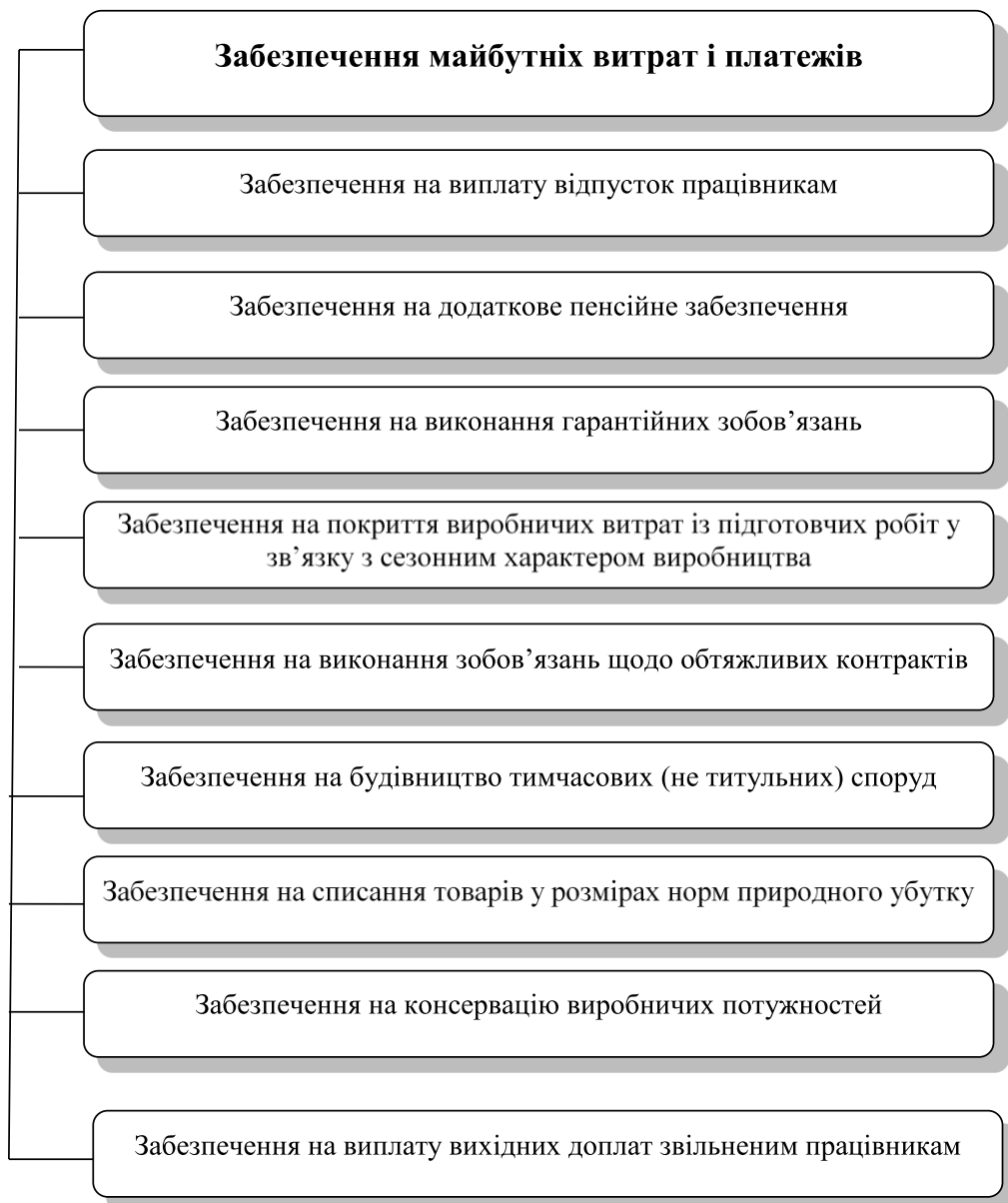


Рис. 1. Види забезпечень ризиків діяльності у системі управлінського обліку підприємства

Висновки і перспективи подальших досліджень у даному напрямі. Питання відображення в обліковій політиці підприємства забезпечень майбутніх витрат і платежів згідно з Національними стандартами обліку в наукових і фахових виданнях практично не розглядаються, що призводить до недостатньо об'єктивного їх відображення в обліку та звітності, що може призвести до прийняття неправильних рішень на основі фінансової звітності. Тому нами запропоновано внести доповнення до класифікації ризиків та внести доповнення П(С)БО 11, розширивши перелік забезпечень майбутніх витрат і платежів, які дозволено створювати підприємствам. Перспективи подальших досліджень пов'язані з аналізом сучасної методики бухгалтерського обліку забезпечень майбутніх витрат і платежів та надання рекомендацій із її вдосконалення; оптимізацією структури фінансової звітності щодо забезпечень

майбутніх витрат і платежів для підвищення аналітичної цінності звітів і ефективності управління процесом резервування.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бондар О. В. Ситуаційний менеджмент : навч. посіб. / О. В. Бондар. – К. : Центр учбової літератури, 2010. – 326 с.
2. Вишняков Я. Д. Общая теория рисков: учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / Я. Д. Вишняков, Н. Н. Радаев. – [2-е изд., испр.]. – М. : Издательский центр “Академия”, 2008. – 368 с.
3. Гнилицька Л. В. Інформаційне забезпечення ризиками підприємницької діяльності: обліковий аспект / Л. В. Гнилицька // Економічні інновації. – 2014. – Вип. 57. – С. 88-100.
4. Кулик В. А. Облікова політика підприємства : [навч.-метод. посіб. для самостійного вивчення дисципліни студентами спеціальності 7.03050901,

8.0305901 “Облік і аудит” за КМСОНП ПУЕТ] / В. А. Кулик, Ю. О. Ночовна. – Полтава : ПУЕТ, 2013. – 183 с.

5. Лоханова Н. О. Проблеми обліку забезпечень в системі управління економічною стійкістю підприємств / Н. О. Лоханова // Вісник Одеського національного університету. – Одеса : Гельветика, 2014. – Т. 19. – Вип. 2/6. – С. 77-80. – (Серія “Економіка”).

6. Пархомчук О. О. Огляд та аналіз наукових джерел з питань обліку резервів підприємства [Електронний ресурс] / О. О. Пархомчук // Міжнародний збірник наукових праць. – 2012. – Вип. 2(17). – С. 291-297. – Режим доступу: <http://eztuir.ztu.edu.ua/1374/1/37.pdf>.

7. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 11 “Зобов’язання” [Електронний ресурс] : Наказ Міністерства фінансів України від 31 січня 2000 р. № 20. – Режим доступу : <http://www.ligazakon.ua>.

8. Тюленєва Ю. В. Визначення категорії “ризик підприємницької діяльності” як основа ефективної діяльності підприємств / Ю. В. Тюленєва // Економічний вісник НТУУ “Київський політехнічний інститут” : збірник наукових праць. – 2009. – № 6. – С. 47-52.

9. Ходзицька В. В. Методичні аспекти обліку забезпечень непередбачених активів і зобов’язань відповідно до міжнародних стандартів [Електронний ресурс] / В. В. Ходзицька // Фінанси, облік і аудит. – 2012. – № 19. – С. 375-383. – Режим доступу: <http://kneu.edu.ua/userfiles/arch/12-4424.pdf#page=375>.

10. Шепеленко О. В. Управління підприємницькими ризиками суб’єкта господарювання / О. В. Шепеленко // Економічні науки: Вісник ДонНУЕТ. – 2011. – № 4(52). – С. 189-199.

REFERENCES

1. Bondar, O. V. (2010), *Sytuatsijnyj menedzhment*, Tsentр uchbovoi literatury, K., 326 s.

2. Vyshniakov, Ya. D. and Radaev, N. N. (2008), *Obschaia teoriya rysov*, 2 nd ed, Yzdatel'skyj tseпtr “Akademyia”, M., 368 s.

3. Hnylyts'ka, L. V. (2014), Informatsijne zabezpechennia ryzykamy pidpriemnyts'koi diial'nosti: oblikovyj aspekt, *Ekonomichni innovatsii*, vyp. 57, s. 88-100.

4. Kulyk, V. A. and Nochovna, Yu. O. (2013), *Oblikova polityka pidpriemstva*, PUET, Poltava, 183 s.

5. Lokhanova, N. O. (2014), Problemy obliku zabezpechen' v systemi upravlinnia ekonomichnoiu stijkistiu pidpriemstv, *Visnyk Odes'koho natsional'noho universytetu*, Hel'vetyka, Odesa, Tom 19, vyp. 2/6, s. 77-80.

6. Parkhomchuk, O. O. (2012), Ohliad ta analiz naukovykh dzherel z pytan' obliku rezerviv pidpriemstva, *Mizhnarodnyj zbirnyk naukovykh prats'*, vyp. 2(17), s. 291-297, available at: <http://eztuir.ztu.edu.ua/1374/1/37.pdf>.

7. Polozhennia (standart) bukhgalters'koho obliku 11 “Zobov'iazannia”: Nakaz Ministerstva finansiv Ukrainy vid 31 sichnia 2000 r. № 20, available at: <http://www.ligazakon.ua>.

8. Tiulenieva, Yu. V. (2009), Vyznachennia katehorii “ryzyk pidpriemnyts'koi diial'nosti” iak osnova efektyvnoi diial'nosti pidpriemstv, *Ekonomichnyj visnyk NTUU “Kyivs'kyj politekhnichnyj instytut”* : zbirnyk naukovykh prats', № 6, s. 47-52.

9. Khodzyts'ka, V. V. (2012), Metodychni aspekty obliku zabezpechen' neperedbachenykh aktyviv i zobov'iazan' vidpovidno do mizhnarodnykh standartiv, *Finansy, oblik i audyt*, № 19, s. 375-383, available at: <http://kneu.edu.ua/userfiles/arch/12-4424.pdf#page=375>.

10. Shepelenko, O. V. (2011), Upravlinnia pidpriemnyts'kymy ryzykamy sub'iekta hospodariuvannia, *Ekonomichni nauky: Visnyk DonNUET*, № 4(52), s. 189-199.